

CHVALOV

Chvalov (Qualen) - 352 - 362 m n. m. - Slovanská okrouhlice asi z 11. stol., lze předpokládat, že tu jistý Chval (Bohuchval, Chwalenský či Qualenski) zřídil dvůr a vzešla vesnička chráněná před severními větry i pohledy lapků z údolí, odkud návesní domy (oproti nižším mnohem mladším) vidět nejsou. Pověsti, že tvrz spočívala v místě kamenných sutí na **Černové (Czernowa Berg, Tschernoweberg)** (503 m) a dědina 'pod velkým křížkem', nebyly prokázány. R. 1228 patřila pražskému klášteru benediktinek sv. Jiří ustaveným nejml. dcerou Boleslava I., princeznou Mladou Přemyslovnou (* 930/5 - † 9. 4. 994).

• Pozdrav z Chvalova (*Gruss aus Qualen*) - jediný hostinec v obci U *Schickenů* (dnes U *Lípy*) Antona Rehatscheka (č. 3), nabízel turistům i lihuprosté nápoje, vpravo kaple sv. Prokopa, světlotiskovou pohlednicí vydal v Ústí n. L. (kol. r. 1910) Fritz C. Ohlendorf.

R. 1353 část snad náležela Zdeňku 'z *Dupicé*', řeč. *Šišma* (Zdenko Syrsa - *sřsici* či *hlučný*), synové **Václav** a **Mikuláš** 2. 9. 1393 deklarovali, že otec stebeskému knězi poukázal roční příjem z **Dubice (Groß-Dubitz)** (2 a ½ kopy českých grošů se uvolil převádět na sv. Jiří a Havla) a slíbili poskytovat rovněž, Václav ½ (od poplatníka z **Dolních Zálezlů (Salesell)**) a Mikuláš druhou z poddaného ve Chvalově. Dubice tak mohla být jádrem teritoria zahrnujícím Zálezly i Chvalov, jehož segment získal kol. r. 1367 Téma II. z Koldic (*Kolditz*) († 26. 2. 1410) na **Krupce (Rosenburg)**. Přislušel mu do l. 1578 - 80, kdy jej s **Podlešínem (Padloschin)** a částí Zálezlů utřžilo (12. 10. 1578) Ústí. Berní rula (1653/4) vykazuje 2 viničné strychy (korce) - ¼ v rukou 1 sedláka, ¾ drželo 5 zahradníků (0,573 ha) - mohlo se tu tedy vyskytovat celkem 12 - 13 domů, 3 státky, 6 zahradnictví, 2 domkaři a 1 chalupník. Kartograf J. K. Müller uplatňuje termín *Kwalen* (1720), stejně tak i l. (Josefské) vojenské mapování evidující 34 stavení z l. 1764 - 68 (rektifikace 1780 - 83) a 2. tereziánský katastr (1748 - 57) katalogizuje 26,3 strychů (7,535 ha) rustikálních vinic (s 34 chalupami v r. 1787), přičemž Josefský (1795) z 13 jiter (7,48 ha) a 759 čtverečných sáhů (0,273 ha), tj. 7,75 ha s výnosem 86,2 vědra lepší a 8,8 horské kvality (48,79 a 4,98 hl). V období růstu vznikla druhá náves '*Am Gluck*' (*Na Kvokání*). Dle PhDr. F. J. Umlaufa spadalo r. 1833 pod Řehlovice 13 domů s 69 obyvateli, ostatních 126 s 21 chalupami Trmicím. J. G. Sommer uvádí v *Das Königreich Böhmen (Praha 1843 - 44)* obec Qualen (Chwalen) přifařenou ke Stebnu, ležící ve svahu Středohoří v těsné blízkosti Labe a 190 obyvatel v 36 chalupách, z nichž 21 se 126 lidmi náleželo Trmicím (*Herrschaft Türmitz*), ostatní Řehlovicím (*Herrschaft Tschoaui*). II. Františkovo mapování (1836 - 52) registrující 22 domů s ubytovací kapacitou pro 28 mužů předkládá titul *Qualen*. 'Ohňový patent' (*Feuerlöschordnung*) Marie Terezie z 21. 8. 1751 (30 článků nařizovalo zvonit, vidí-li vartýř požár, sázet stromy mezi domy, zříditi návesní rybníček aj.) zpřisnil 24. 1. 1787 Josef II., jelikož zjistil liknavé plnění. Sidlo na skále trpělo nedostatkem vody (ač tu a tam o vyhloubení studny leckdo usiloval), pro domácnost i dobytek se nosivala od pramene (poblíž pozdějšího transformátoru) v putnách, kožených vacích a shromažďovala se i dešťová. První (dřevěný) vodovod vznikl r. 1854. Zdroj u Vaňovského vrchu (Staudenspitze) zásobil kašnu, asi po 10 letech se ale ztratil. Nicméně *Cisařské povinné otisky stabilního katastru Čech* z r. 1843 (resp. 1846 - Lith. Ceschi u. Winter Fz.) - Qualen in Böhmen / Leitmeritz Kreis. *Bezirk Türmitz* - jistý rezervoár zobrazují. V r. 1873 přivedl stebenský kněz Wenzel Kühnel milbohovského rodáka a pražského špeditéra Antona Müllera († 8. 1. 1888), jenž napřed uvažoval o silnici do Suché (ke stavbě nedošlo). Prostřednictvím proutků objevili pramen (v hl. 22 m) a Müller nechal za 700 zl. pořídit 45m štolu ústící kameninovým potrubím do obecní nádrže. Ražby se zhostil místní horník Franz Laube (z č. 15) a Franz Seifert (č. 6). Oběma mecenášům bylo uděleno čestné občanství a vztyčen pomník (1889) s černým nápisem na bílé desce (současná je černá, písmo zlaté) obehnaný již zneexistující dekorativní mříží, po stranách s cypřiši. Vodovod byl r. 1891 vylepšen a změněn na tlakový (1906) - hl. zásilhou litochovického starosty Franze Kutschera (* 8. 2. 1865 Litochovice [Lichtowitz] - † Litochovice) zvoleného poslancem venkovských obcí okr. soudních **Litoměřce (Leitmeritz)**, **Lovosice (Lobositz)** a **Ústěk (Auscha)** v úterý 15. 9. 1908 zasedáním Sněmu království Českého. K obci patřilo cca 25 ha polí, 7 ha labecké hladiny, vinařství s lisem (figuruje už na II. vojenském mapování Klepschů a Weyrichů (*Weinpresse*) u sebuského přívozu (při pozdějším večtru pražsko-dráždanské trati České severní dráhy položené v l. 1847 - 50). Ve správní budově s byty se ještě r. 1945 zdržovalo 6 rodin (asi 29 osob). Ves odkázána pronajímala honební práva. Posledním uživatelem revíru byl (od 30. 1. 20. stol.) Christoph Klepsch, majitel konzervárny *Klepsch & Sohne* v **Předlicích (Prödlitz)**. Pravidelně se konaly 3 hony, první zač. roku na Vaňovském vrchu a Černové, druhý na stránkách **Labských vrchů (Elbeberge)** - mezi bájemi opředenu **Panenskou skálou (Jungferstein)** (367 m) a vinařským statkem, kde probíhal i třetí - na lišku.

Příjizděla ústecká honarce - Schichtové, Klepschové, Weyrichové. Za asistence chvalovských, stebenských a podlešínských honců trachtace organizoval správce vinařství Lux, končalo se na lovecké chatě mezi Chvalovem a Moravany. Úlovky (zající, bažanti, srnci aj.) putovaly do stodoly hajného Milana (z č. 12), nebo dolů do vinařství. Epidemie révokazu (1910) učinila za zdejším vínem definitivní tečku (dnes na labských stránkách nalezneme jen zarostlé zbytky čedičových teras

• Klepschův kříž - Asi 100 m za odbočkou na Stebno se mezi 2 cypřiši skví kříž (po válce povalen a nedávno obnoven) - původně se zdobným železným plotem, na kamenném soklu je citát z evangelia sv. Matouše (*Kommt her zu mir, alle, die ihr mühselig und beladen seid; ich will euch erquicken.* = *Pojďte ke mně, všichni, kdo se lopatíte a jste obtíženi, a já vás odčerstvím.*) R. 1917 jej nechali vztyčit majitelé předlické konzervárny Ella a Otto Klepsch.

MĚSTA, OBCE A OSADY... od A do Ž NA ÚSTECKU

a u několika domů (jediné hlavy), o to více se začalo s ovocem, mimo tradičních jablek, hrušek, švestek, angreštů a rybízů také meruňky, broskve či mandle, ale i brambory, obilí, jahody, dýně nebo melouny. Úroda se svážela do Zálezlů a odtud dále. Chovalo se zvířectvo, provozovala řemesla (zedníčilo se, tesalo i kovalo, vyráběly žebříky, truhly, necky, putny s džímy), v zimě zhotovovala březová košťata, hrábě, pletly koše, nůse, ošátky a tovar se nabízel na ústeckých i litoměřických trzích. Na přel. 19. a 20. stol. byla rekonstruována řada typické středohorských kamenných budov uprostřed s chodbičkou, na jedné straně se bydlelo, v druhé nacházel chlv (patrové mívaly hrázděný seník). Později se rozšiřovaly a zejm. na obou návsích vyrůstaly několikaposchodové výstavné objekty. R. 1930 chodívalo 185 osadníků (1939 jen 169) z 39 stavení na nádraží i poštu do Zálezlů, na faru a do školy ve Stebně. V samostatně vsi (1869 - 1930) s Obecním úřadem i archívem (1925 - 46), Místním národním výborem (1945 - 59 - Akční výbor Národní fronty 1948 - 53) hospodařilo v l. 1950 - 59 Jednotné zemědělské družstvo. Pak připadla Zálezlům (1961 - 71), poté Stebnu (26. 11. 1971 - 30. 6. 1980) a Řehlovicím (1. 7. 1980 - 31. 12. 1991) a od středy 1. 1. 1992 - s 71 obyvateli (2001) a 31 adresami (2009) - opět Stebnu (nyní i s **Milbohovem** [Ellbogen], Podlešínem a Suchou), které je spolu se Zálezly, **Habrovany** (Habrowan), **Chabařovicemi** (Karbitz), **Chlumcem** (Kulm), **Modlany** (Modlan), **Přestanovem** (Priesten), Řehlovicemi, Trmicemi a **Žalany** (Schallan) členem Mikroregionu Milada (zal. ve čtvrtek 13. 1. 2000 jako Mikroregion Trmice a přejmenován 2004). Kromě F. J. Umlaufa (od r. 1921 redigoval čtvrtletník *Beiträge zur Heimatkunde des Aussig-Karbitzer Bezirkes*) se vývojem zabírá kupř. trmický publicista (1839 - 1929) Franz Wichtrei, pamětní kniha (1925 - 31), evidence cizích příslušníků (1928 - 46), zápisy rady a pléna MNV 1958 - 59, současně ale především zdejší patriot, předseda akademického senátu (2011 - 14) Fakulty životního prostředí UJEP, psycholog **PhDr. Jan Benda** - mj. *Millenium Chvalovensis* - vyd. (září 2005) k 1. oslavě pravděpodobně tisíciletí od založení sídla Chwaluow Dwuur.

Chvalov (Qualen), ves t., hejt. a okr. Ústí n. L., fara Stebno, pš. Zálezly; 44 d. ob., 185 ob. n. (1890), kaple sv. Prokopa a vinice. - **Ottův slovník naučný**. *Illustrovaná encyklopædie obecných vědomostí. Dvanáctý díl. Ch - Sv. Jan. - 1897.* Vydavatel J. Otto v Praze

Chvalov (Qualen) ves. Krásná vyhlídka v Polabí. Ze Zálezle ½ hodiny. Pokračováním odtud stihneme za ¾ hodiny Podlešín, ¼ hodiny vzdálený od Podlešínského mlýna. Odtud k Vanovskému vodopádu, k Vrkoči a do Ústí (2½ hodiny). Cestou krásné pohledy na Labe, Průralské údolí na protějším břehu a na Střekov. - *České Středohoří - II. opravené vydání* - Jaroslav Krěnek (* 17. 5. 1890 Třebenice [Trebnitz] - † 5. 9. 1964 Slaný [Schlan] - nákl. KČST v Lounech [Laun] 1929, tiskem Ant. Štrombacha v Lounech, Tř. legionářů.

Potom se řeka zahýbá vpravo. Na řezu nás tu nadchne rozkvetlá Teplá strán pod Chválovem plná meruňek a třešní a proti ní *Sebuzín* s jahodovými plantážemi. Jakoby seběhl až k vodě s vyhlídkového kopce Mache, za nímž důstojně vystupuje Varhošť s rozhlednou na temeni. - **František Pinc** (* 3. 4. 1901 - † 26. 10. 1982) - *Výlety Severočeským krajem - Severočeské krajské nakladatelství (Liberec [Reichenberg], 1961)*

- Pod 2 lipami na návsi se krčí státem chráněná, čtvercová Kaple sv. Prokopa (z r. 1834) s rovným závěrem, sedlovou střechou, výrazně členěnou hranolovou nárovníkou (původní zvon na dřevěné hlavy zníval každé poledne, dnes jen když někdo umře). Fasády s nárožními pilasty a termálními okny s uchy zdobí pásava bosáz. Trojúhelný štít je nad pravotoúhlým vchodem, k němuž vedou 2stupňové pískovcové schody, prolomen kruhovým otvorem. Kamenná oltářní socha zakladatele Sázavského kláštera a 'patrona českého nacionalismu' (sanctus Procopius, *Theutonorum expulso* - vyháněč teutonů) je snad z konce 18. stol. Generální oprava (1995 - 96) uhradilo Stebno, renovaci střechy, omítky a odvodnění provedli J. Špička, Vladimír Žáček a Luboš Pákan z Chvalova. Vlevo ležel 2 - 3t čtíckový kvádr, z ústního podání středověkých pranýř (později se tu ráno udílela práce nádeníkům a robotníkům) a co prodejní pult sloužil zavítavým obchodníkům. Říkalo se mu Glasestein nebo Kladenstein ('kláda?'). Kol. r. 1962 jej př' rozbili a kamsi odvezli 'jezedečá'. Liturgický kalendář cti světčovu památku (se sv. Alžbětou Portugalskou) 4. 7. (chvalovský pomníček chyběné uvádí 4. 6.) Slavilo se okázale. O 10tě celebravo ve svatyni s koberci a plně květin stebenský farář mši, venku trhovci nabízelí sladkosti a nápoje, přijížděli kejklíři, kolotočáři s houpačkami, střeňníci, v hospodě U *Schicknera* připravovali chutná jídla a na dvoře položili parket, do noci se tančilo, hrávalo ochotnické divadlo - vsoj hojně navštěvováno příbuznými, známými, hosty z přilehlých obcí i lázeňských Zálezlů. U odbočky 'k čihadu' a do Moravan stávala kaplička se svatým obrázkem, vzámi a dřevěnými dvířky nahoře s proskleným okénkem a mřížkou (zmizela zřejmě v 50. l. 20. stol.) U poslední stodoly nad strží (*Lischkengraben* = *Liščí rokle*, *horní úsek též Rochelgraben*) žalují zbytky tažného mlýna (tzv. Göpel) - kamenný, řepný krouhač atp. roztáčela zvířata (koně, voly, osli). Podobné stroje kdysi fungovaly i u stodoly č. 13 zemědělců (1945) Anny (roz. Watzke) a Josefa Pergerta (nyní z badensko-württemberského Zell - Esslingen am Neckar) i ve dvoře č. 27 sedláka (1945) Karla Galfe (* 1932 - † březen 2004 Conow).

- Okolní stezky: pod *Panenskou skálou* s **Josefinkou** (*Klein Josefafelsen*) žlutomodrá *Niederdorfer Waldweg* (nad níž paralelně ke Chvalovu směřovala nezn. *Ing. Hugo Nettwallweg*); 10,5km modrá - Zálezly, Chvalov (Vaňovský vrch), Podlešín; žlutozelená vycházková - **Karl Eichler Weg** - nesoucí jméno ředitele ústecké měšťanské školy (* 6. 12. 1854 Most [Brüx] - † 12. 11. 1909 Ústí n. L.), zasluživší se i o výstavbu **Větruše** (*Witrusch, Ferdinadsöhne*), zakladatele spolku pro České středohoří a Krušné hory (*Der Mittel- und Erzgebirgsverein in Aussig*), redaktora měsíčníku *Nordböhmische Touristenzeitung* (1. č. [1/1886] s podtitulem *Listy pro turistiku a vlastivědu* vyšlo v úterý 15. 12. 1885 - 2číslem ze soboty 15. 12. 1888 zanikl) - *Wanderkarte fürs Elbetal und des angrenzenden Gebietes vom Mittel- und Erzgebirge. 5. verbesserte Auflage - Entwurf von Carl Kroitzsch, Aussig.*

